

WÉBER ANIKÓ

Szendrey Júlia összes verse; Gyermekszemmel Szendrey Júlia családjában

Kortárs Kiadó, 2018; Magánkiadás, 2019

kritika

WÉBER ANIKÓ (1988) Tatabánya

Hiánypótló műként jelent meg *Szendrey Júlia összes verse* a költőnő születésének 190. és halálának 150. évfordulója alkalmából. A könyv nemcsak azért jelentős, mert először olvashatók egy helyen Szendrey Júlia korábban megjelent és eddig publikálatlan költeményei és verstörédei, hanem azért is, mert a korábbi, 20. században megjelent költő- és írókkal foglalkozó antológiák ugyan számon tartották őt, de anélkül, hogy életművét feldolgozták és elismerték volna.

Gyimesi Emese amellett, hogy feltárta és sajtó alá rendezte Szendrey Júlia versgyűjteményét és egyéb költeményeit, kísérő tanulmányában arra is rávilágít, hogy az elmúlt évtizedekben méltatlanul lebecsülték Szendrey lírájának jelentőségét, holott a kortársai még elismerően írtak munkásságáról, annak ellenére is, hogy a 19. századi női szerzők életműve más megítélés alá esett, mint a férfiaké. Gyimesi bemutatja Szendrey Júlia költészetének jellemzőit, és röviden ismerteti, hogy miként fogadta akkoriban az irodalmi élet és kritika, ha nő pennát vett a kezébe. Kiemeli, hogy sikerhez és folyamatos publikálási lehetőséghez általában azon hölgyek jutottak, akiknek valamelyik családtagja is irodalommal foglalkozott. Szendrey Júliát mint Petőfi Sándor feleségét, múzsáját ismerte a közönség – erre erősített rá marketingfogásával Vahot Imre szerkesztő is, amikor a költőnő első versét publikálta a Napkelet hasábjain. A sikeres debütálást azonban Júlia nemcsak Petőfi hírnevének köszönhetette, hanem annak is, hogy anyaszerepben szólalt meg.

A 19. század női költészetében az anyaszerep megjelenésének és gyakorivá válásának helyet és alapot adott az akkori kritikai elképzelés, amely meglehetősen szűk keretet szabott meg munkásságának. Ebbe az anyaszerep tökéletesen beleillett, annál is inkább, mert a keretek elsősorban a szerepvállalásra vonatkoztak. A kor nővitáiban leggyakrabban véleményt nyilvánító Gyulai éppen Szendrey Júlia megjelenő Andersen-fordításai és

Majthényi Flóra verseskötete ürügyén írt *Írónőink* címmel cikksorozatot. Kijelölte, mely szerepek és műfajok illenek a nőkhöz, és melyek csak a férfiak tollához. Gyulai úgy vélte, a lírában a költőnőknek meg kell elégedniük pár gyengédebb húr megszólaltatásával.

Az anyaszerep azonban nem csak a kor kritikai hozzáállása miatt lehetett szerencsés a költészetben. Általa a versekben olyan lírai kapcsolat jött létre, amely a megszólalt és a megszólítottat, anyát és gyermekét felfüggeszthetetlen, szoros köteléként fűzi össze, és kimondatlan okot és lehetőséget ad arra, hogy a lírai én a legbensőbb érzéseiről meséljen. A szerep adta lehetőségekre rátalált Szendrey Júlia is. Életművében azok a versek a legerősebbek, amelyekben saját érzéseit tárja elénk, miközben vagy az anyai szeretetet, vagy az elmúlás fogalmát járja körbe.

Gyimesi Emese a költemények gondolatvilágára kitérve hangsúlyozza, hogy a halálvágy, a szenvedés érzésének kifejtése során az alkotó gondolatrendszerében kirajzolódik két, egymással ütköztetett létforma: a szenvedéllyel teli, intenzív szellemi élet és az érzéketlen, vegetatív lét. Gyimesi arra is rávilágít, hogy bár az érzelmek kultusza a korszak romantikus világképének szerves része, mégis egyéni az, mennyire áthatja Szendrey Júlia önelemzését, ember- és világképét a gondolat, miszerint az érzésekre, és nem a kívülről is látható

dolgokra érdemes figyelni. A költőnő számos olyan verset is írt, „amely a kor légkörében szokatlanul hathatott, és különleges gondolatvilága miatt is figyelmet érdemel. Bár a halálvágy, a szomorúság mint téma más költőknél is megjelent, Szendrey Júlia a korabeli toposzokat, retorikai hagyományokat saját világképébe illesztve, komplex, sokrétű gondolati háttérrel rendelkező szövegeket alkotott meg.”

Mivel a költőnő a kiadásra szánt verseit kronológiai sorrendbe helyezte, Gyimesi is így rendezte el a műveket. A versgyűjteményt követik a kötetben az egyéb versek és verstörédek, sőt, a kötet végén,

a jegyzetek között a költemények kihúzott vagy módosítás előtti szövegváltozatait is megtalálhatjuk, lehetőséget kapva az alkotások többszintű értelmezésére. Gyimesi nemcsak tanulmányában, hanem a szövegeket kísérő jegyzeteiben is kitér a költemények gondolatvilágára és motívumaira, így támogatva az olvasói elemzést.

A kötet rendkívül aprólékos, igényes munka, amelyből kiolvasható az a szándék, hogy az olvasó megismerkedhessen Szendrey Júlia teljes életművével. Az alaposág már a borítón is feltűnik, amelyen Szendrey Júlia akvarelljét láthatjuk. A virágok és növények a versek motívumaiban is visszaköszönnek, hiszen mint a korabeli költőnők, Júlia is legtöbbször a virágok, növények szimbolikáját alkalmazta, amikor érzéseiről, életéről mesélt.

Az életrajz és a részletes jegyzetek betekintést adnak Szendrey Júlia életébe, személyes kapcsolataiba is. Bepillantunk egy édesanya, háziasszony mindennapjaiba, a versek keletkezésének körülményeibe, valamint azokba a feljegyzésekbe is, amelyek a versekkel azonos papírokon szerepeltek, és a napi bevásárlásra, teendőkre, levélváltásra utalnak. Ezek a korabeli életmód és a polgári háztartások kutatásának szempontjából is jelentős források lehetnek.

Ugyancsak a 19. század közepi polgári-értelmiségi család életmódját ismerhetjük meg a *Gyermekszemmel Szendrey Júlia családjában* című kötet segítségével, amelyben Gyimesi Emese Szendrey Júlia leánykori leveleit, valamint gyermekeinek egymáshoz írott leveleit, verseit és az általuk szerkesztett kéziratos folyóiratot közli. A kötet célja itt is

összetett: egyrészt árnyalja és átalakítja azt a képet, amely eddig élt a köztudatban Szendrey Júliáról és Petőfi Zoltánról, másrészt rávilágít arra, milyen fontos a gyermeki látásmód figyelembevétele

a történetírásban. A gyermekek által létrehozott források képesek új szempontból láttatni az egyes családtagokat: Szendrey Júliát, fiát, Petőfi Zoltánt, második férjét, Horváth Árpádot és a közös gyermekeiket: Horváth Attilát, Árpádot és Ilonát.

Gyimesi ebben a kötetben is azaz az alaposággal, részletességgel, rendezetten és áttekinthetően tárja az olvasók elé a forrásokat, mint az előzőben. Bevezető tanulmányaiban

Szendrey Júlia gyermekeinek 1861 és 1868 között írt leveleit, verseit és kéziratos folyóiratait elemzi társadalomtörténeti, családtörténeti és várostörténeti szempontból. Bemutatja a kiegyezés előtti főváros látképét, valamint azt, hogyan vizsgálható a gyermekek nézőpontjából, a felnőttektől eltérő élményeiken és benyomásain keresztül Pest-Buda fejlődése, kultúrája.

Gyimesi nem engedi el az olvasója kezét, a forrásokat részletes jegyzetekkel kíséri, amelyekben ismerteti a szövegekben említett helyszíneket, épületeket, személyeket, emellett további elemzési és kutatási szempontokat is felsorakoztat a források vizsgálatához. Tanulmányainak köszönhetően pontos képet kapunk egy fővárosi értelmiségi család lakáskutúrájáról, szokásairól, programjairól, ünnepeiről, valamint közelebbről láthatjuk és megérthetjük egy 19. századi költőnő, Szendrey Júlia és gyermekei érzéseit, hétköznapjait.

UDVARDY ZOLTÁN

Szőts István: Tetemrehívás

MMA Kiadó, 2018

„Vicsorgó fogú, hosszú hajú boszorkány hercegnők, aranygyapjas lovagok, császári fenségek csomagolópapírba göngyölt múmiáit...” faggatni a múlttól – hátborzongató vállalkozás. Sírrablóknak, esetleg régészeknek való – vagy filmeseknek. Az a rendhagyó filmkísérlet, amelyet most az MMA Kiadó jóvoltából, az első felvételeket tartalmazó CD-vel együtt megismerhetünk, mindhárom csoportot felvonultatja.

Izgalmas történelmi tényfeltáró munkába kezdett Szóts István, a kommunista diktatúra által ül-

dözött, rendezői munkásságában rendre akadémizált, 1957-től Bécsben élő, fenomenális tehetségű filmrendező, aki váratlanul filmforgatási lehetőséget kapott 1977 után, amikor végre megnyitották a budavári Nádori kriptá falát a sírhely 1973-as, barbár kifosztását követően. Az időpont lebegtetése nem szerkesztői hanyagság: sajnos sem a kiadott forgatókönyvből, sem a könyvben található egyéb anyagokból nem derül ki, a forgatás mikor kezdődött meg, és mikor ért véget. Mivel a rendező egy,

a kötetben idézett, a História című folyóiratban közölt cikke 1980-as keltezésű, e két időpont között történhetett meg a filmkísérlet.

A kripta, a Habsburg-ház magyar ágának temetkezési helye, amely a várbeli Nemzeti Galéria alatt húzódik meg, eleve titokzatos hely – a háborús kataklizmát átvészelte, restaurálták, majd a nagyközönség számára történt megnyitása utáni hosszabb időszak elteltével jelenleg nem látogatható.

Szöts, aki a forradalom leverése után Ausztriában oktatott, az 1970-es évek elején – élve a hatalom fura gesztusával, amely lehetővé tette, hogy emigráns, idős magyar rendezők elkészítsék itthon még egy-egy munkájukat, hatyúdalukat – több igényes, ám megghiúsult filmtervbe is belefogott, így foglalkozott az aradi 13 tábornokkal és Batthyányval is. Magas labdaként érkezett tehát – s a szót itt adjuk át a rendezőnek – „a Budai Vár nádori kriptájának vandál módon történt kifosztása”, ahol „a sírrablók feltörték az érckoporsókat, a bebalzsamozott tetemeket kirángatták és szétműtötték [...] Munkájuk közben a sírrablók közönséges büntettnél sokkal jelentősebb és bonyolultabb politikai büntényt fedeztek [inkább: fedtek – a szerk.] fel. Egy perfekt gyilkosságot, melyet egy egész államapparátus sikeresen titkolt el több mint 110 éven keresztül. [...] Az áldozat jelentős történelmi személy, István főherceg. Magyarország nádora. Az orvosszakértők és az antropológus a nádor mellényén vérfoltos lyukat [...] találtak [...] az orvosszakértők imponáló biztonsággal megállapították, hogy István nádor halálát egy kb. 8 mm-es pisztolyból, valószínűleg 8-12 méter távolságból leadott lövés okozta.”

A kriptát a behatolás után gyorsan befalazzák, majd négy év múlva (!), 1977-ben egy bizottság „száll alá” a kriptába. Ennek tagja dr. Kiszely István antropológus, aki a forgatókönyvben erről így nyilatkozik: „Szörnyű látványban volt részünk. Mintha

az alvilágba szálltunk volna.” Így indul hát a *Tetem-rehívás*, a történelmi dokumentumfilm. A kötethez csatolt CD tartalmazza az első felvételeket, tanúi lehetünk egy izgalmas nyomozásnak. Az operatőr nem más, mint Sára Sándor volt. A kirabolt kripta múmiáiról elsőnek Kiszely nyilatkozik.

Itt érdemes kitérni arra, amit a forgatás idején Szöts nyilván nem tudhatott: hogy ki volt az általa csak nagy tisztelettel, antropológus professzorként emlegetett Kiszely. A tudós későbbi, súlyos fiaszkóval végződő kalandja, a barguzini Petőfi-ügyben vállalt szerepe még csak hagyján, hiszen a film forgatásakor szó sem volt a kutyakomédiába fúló ásatásról. Csakhogy a szerzetesi múlttal rendelkező, ezért nyilván bizalmat keltő Kiszely már a filmkísérlet felvételeinek idején is – Feledy Zsolt néven – „hálózati személy”, beszerzett ügynök volt. S nem akármilyen: saját volt rendtársait, sőt még rokonait – vagy éppen Oloffson Placid atyát – is besúgta. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában jelentései mintegy 1500 oldalt töltenek be. Jelen írás kereteit szétfeszítené annak az adekvát kérdésnek a megválaszolása, hogy Kiszely valóban csak „antropológusként” kapcsolódott-e be a forgatásba.

Egyedi a film témaválasztása is, csodálatos hatyúdal lett volna a kényszerű emigráns Szöts rendezői munkája a szintén kényszerű emigrációra, tétlenségre készített István főhercegről. A hipotézis végül megbukik, a film terve kútba hull – Kiszely fantasztához illő elméletét megcáfolja Szöts alapos kutatómunkája. A rendező (ez volt-e a hatalom szándéka?) a kudarc miatt elkedvetlenedik, letesz a forgatás ötletéről. Mindenesetre a forgatókönyv – éppúgy, mint például Bergman híres *Filmtrilógiája* – a le nem forgatott film hiányában is megjeleníti szemeink előtt a tervezett alkotást. A könyv fogatókönyvi formát hüen őrző, jól áttekinthető szerkesztése erősíti, hogy ez az élmény teljes legyen.

OLÁH ANDRÁS

Vajda Anna Noémi: Hámozottak

Sétatér Könyvek, 2018

Akadnak könyvek, amiket egyszerűen nem lehet letenni. Ilyenkor legszívesebben kikapcsolnám az ember a külvilágot, kitenném a „Ne zavarjatok!” táblát, hogy belefeledkezhessem a történetbe. Persze ez majdnem lehetetlen, hiszen szinte mindig akad valami váratlan, ami keresztülhú-

za a számítást. Nekem szerencsém volt. Betegségben heverve lapoztam bele Vajda Anna Noémi *Hámozottak* című novelláskötetébe. Csak beolvasni akartam, kicsit kikapcsolni a külvilágot, hogy terelődjön a figyelmem a gondjaimról. Sikerült.

Megragadott az izgalmas nyelvezet, a minden erőltetettségtől mentes, magával ragadó stílus – a könnyedség, a puritán egyszerűség, az őszinte szókimondás.

A kötet jórészt személyes (vagy személyesnek ható) élményeket és családi emlékeket dolgoz fel oly módon, hogy a szerző maga is szereplője a műveknek. Az egyes szám első személyű elbeszélésmód mindamelllett azért is szerencsés, mert történetközeli helyzetbe hozza és beavatottá teszi az olvasót, aki így maga is részesévé válik egy gondolatvilágnak, átélheti, átérzheti a történet lüktetését, a szereplői impulzusokat.

Az első novella (*Találkozásaink közé költözöttén*) szimpla szerelmi történetnek indul. Emlékfoszlányokból bontakozik ki a mese egy lányról, akinek folyton az útjába sodorja a sors a fiút, aki kell is, meg nem is, hiányzik is, nem is. Ezekből a közeledésekkel, távolodásokkal és kamaszos megdöbbenésekkel fűszerezett egymásba botlásokból végül szerelem épül, hogy aztán – mielőtt valóban beteljesedne – egy döbbenetes fordulattal megsemmisüljön minden, s marad az emlékekbe kapaszkodás és a hiány fájdalma.

A könyv tragikus mélységeket feltáró címadó írása szürreális álomképpel kezdődik. A kétszólamú történet egyes darabjai tájnyelven íródnak, a főszereplő nagypapa szívbemarkoló visszaemlékezései ezek, és remek alkalmat teremtenek a párhuzamos idősíkokban való gondolkodásra, történetmesélésre.

Az események a II. világháború utolsó szakaszáig visznek vissza. Az úz-völgyi ütközet utáni szovjet fogságból még meg tud szökni a főszereplő és három társa, de rövidesen román kézre kerülnek, majd a brassói gyűjtőtáborba, onnan pedig egy orosz munkatáborba, ahol embertelen körülmények várnak rájuk. Többszörösen levetkőztetett sorok bukkannak elő – s válnak „hámozottakká”. Nemcsak fizikálisan csupaszítják őket meztelenre, hanem emberi méltóságuktól, jelenüktől és jövőjüktől is megfosztják a rabokat. Csak a múlt marad, az emlékekbe való kapaszkodás. A főhőst is csupán itthon hagyott szerelmének emléke tartja életben. És a munkakényszer. Aminek megpróbál értelmet adni, átminősíteni játékká: „Olvasom a téglákat. Fellek. Egészek. Tiszták. Malterosak. Átlagos. Ritkán nyomatos. Elvéve címeres. Külön-külön stócba igyekszem gyűjteni. Ez a játékomban.” És ilyen reményt sugárzó kapaszkodó lesz a véletlenül talált ková-

csoltvas kulcs. Jelkép. Kulcs a túléléshez. Pedig vannak pillanatok, amikor már feladná a harcot. Testvére holtteste mellett, a halottas kamrában az foglalkoztatja, miként számol majd el halott testvérével az édesanyjának. Akkor még nem tudja, hogy amikor hazatér, újabb temetések várnak rá.

Hazakerülése sem mindennapi. Az orvosnők „megcsípték a farunkat. Amelyiknek lágy vót, azt engették.” Nem kockáztatott. Nem várta ki a „vizsgálatot”. Beállt abba a sorba, amelyikbe a munkára alkalmatlankat irányították.

A történet a halálig kíséri a nagyapát. De igazából a megmaradt, a hátralévő élet neki már semmi. Tetszhalott élet ez, mert már korábban meghalt: az egyik fele a szerelmével, a másik a testvérével.

Ez a drámai erejű írás a kötet talán legjobban sikerült novellája. De nagyszerűen megkomponált alkotás a többi is.

A félszeg diákkori kapcsolatról szóló történet (*Nem kell*), amit a lányával folytatott beszélgetés és a szülői házban fellelt egykori levelezés kelt életre. Meg a zongora. S persze ez sem elsősorban a szerelemről szól, hanem mindenről, ami emberi. A meghasonlásról, a közösség bomlásáról, a szakadékokról, a frusztráltságról. („Hétéves vagyok, amikor az osztály kettéhasad. Az első audíció után. Tehetségesekre és tehetségtelenekre. Magamban úgy hívom: nagy Ték és tétlenek. Az osztály kiváltságosai és lenézettjei.” Kemény, kegyetlen szavak. Egy kegyetlen világból.)

Az első – óvodás kori – szerelméről, Napleventéről szóló emlékek (*A van és a nincs*) egy esti mese helyett idéződnek fel. Egy egy hónapos tengerparti táborozás – a szülőktől távol. „Örültnöm kellett volna, hogy elküldenek. Egy hónapig távol attól a két embertől, akik miatt úgy érzem, gyermeknek lenni olyan, mint zsáknak lenni. Valaki bokszzsákjának és babzsákjának egy személyben.” Döbbenetes mondatok. Lélekmélyre hatók. S ezt csak fokozza a tábori állapotok leírása, ahol minden közös. Még a bugyi is.

De sorolhatjuk tovább – már csak tömondatokban ismertette a feldolgozott témákat. A kereszt-szülőknél történő gyermekkori „kényszernyaralás” során megélt szexuális zaklatás (*Hátha*) tilosba kényszerítő, tilosba csábító – és minden mércét felborító – vallomása. Az eltévesztett szerelem története (*Akihez nem*), ami a templom segédlelkészével hozza össze a főhőst. Remények és elfojtások. A pillanat öröme és az örök veszteség. („Feküdtem szót-

lanul, éj borult a puha nappalira, s szerelemtől didegve magamra vontam. Betakaróztam vele, mint egy selyemfátyollal. Órákig feküdtünk így. Csendben. Nem történt semmi. Együtt voltunk csak.”)

Az olvasó lelkébe tép a vonaton megismert cigányasszony története (*Mari*) is, aki gyermeke miatt minden megaláztatást elvisel otromba férjétől, pedig „menekülnie kellene azért is, hogy fia ne üssön majd, mint az apja, hanem merjen gyáva lenni”. Ugyancsak megrázó pillanatokat tár elénk a *Szülőszoba* című elbeszélés. A férj jelenlétének hiánya, amit az elbeszélő cserbenhagyásnak érez, a félelem az orvostól, aki miatt korábban már elvesztett egy gyermeket. (Aki ha megszületett volna – most nem születhetne ez az új baba.) Az előkészületek tétova izgalma, a várakozás, az egyszer már csalódott após megtérése, közvetítő szerepe, a kórházi asszisztencia lekezelő viselkedése mind-mind olyan elem, ami izgalmasan fájdalmassá teszi a látószólag hétköznapi történetet. Mindezt a Vajda Anna Noémi által különösen kedvelt váltakozó idősíkok fűszerezik.

A *Létszomj* egy – a falusi „száműzetésből”, elszigeteltségből, elmagányosodásból kitörni akaró – lány megmaradási kísérleteit mutatja be, amely a szabadság illúzióját megcsillantó „csajos hétvégébe” torkollik.

A záró történet (*Gyász*) – mintegy keretet is adva a kötetnek – a búcsúzásról szól. A korábbi

novellákból már megismert após halálát írja le. Itt is megfigyelhető egy párhuzam: a szülőszobán – miután a kisdedet inkubátorba tették – még a lány kérte, hogy az apósa szorítsa meg a kezét, biztosítson kapcsolatot a világgal. Most ő ragadja meg a haldokló kezét: „...nem vonakodik, hogy is tudna! Haldoklik, mégis az ő melege visz életet a kezembe. [...] Mikor kisvártatva ránézek, arcán, szeme sarkából hosszú folyamban legördülő könnycsep- pet látok.”

Vajda Anna Noémi ügyesen, leleményesen építi be a személyes élményeit, impulzusait első novelláskötetének darabjaiba. Így válnak azok vallomásokká, emlékezésekké, mély érzelmekről tanúskodó éntörténetekké.

A Kisiratoson élő szerző magabiztosan bánik a szavakkal. Írásai igényesek, érzelmekre hatók. Váltakozó szerepei hitelesek. Kerüli a divatokat. A semmitmondást. Mert mondani akar. Közvetíteni. Érzékelteni. Kifejezni. Különös mélységeket tár fel. És bizalmába fogadja az olvasót. Megtisztítja a sebeket, gyógyítja az érzelmeket. Könyörtelen – mégis emberséges. Mert őszinte és tiszta.

Bizton állíthatom, hogy a tíz novellát tartalmazó gyűjtemény valódi élményt jelent mindazok számára, akik a kötetet kézbe veszik. A könyv magával ragadó szépségéhez hozzájárul Könczey Elemér rendkívül figyelemfelkeltő és elgondolkodtató borítóterve is.

MEDGYESI EMESE

Páskándi Géza: Az intellektus méltósága

Magyar Napló, Írott Szó Alapítvány, 2019

A Rádus szorozatban megjelent, Páskándi Géza válogatott tanulmányait közreadó kötet olyan „tárlaton” vezet végig az olvasót, amely gazdag életműbe nyújt betekintést: közelképbe kerülnek a szerző kedvenc műfajai. Az esszé, a líra, a novella, a regény, valamint a dráma. Páskándi rendhagyó módon definiálja ezeket, hogy utóbb magyar, illetve világirodalmi alkotások mélyrétegeit tárja fel általuk létfilozófiai, stilisztikai vagy nyelvelméleti alappozással. Lenyűgöző gondolatvezetéssel, egyéni megvilágításban.

Hangulatosak, baráti beszélgetések meghitt derűjét sugározzák, ugyanakkor élénk szakmai ál-

lásfoglalásként hatnak ezek az írások. Ízig-vérig nyelv- és irodalomközpontúak, mégis társadalmi-politikai és szociálfilozófiai távlatokat nyitnak meg velük a szerző: Arany János, Madách Imre, Bartók Béla, Dsida Jenő vagy William Shakespeare és Jonathan Swift – akit csak bemutat nekünk, valamennyien kortársaink lesznek! Írásaiban az asszociációkat interdiszciplináris vonzatokkal erősíti fel, ettől válnak életszerűvé, hitelessé, lenyűgözővé. Szuggesztív képek felvillantásával „keresztmetszetben” láttat összefüggéseket – „Lucifer a történelmi turisztika útjait járja”; emlékeztet, hogy Dsida az „arany és kék szavak költője”, és „humanizmusá-

nak fenségjele a fogasra akasztott, szelíd fényű glória". Filozófusi, művészet- és irodalomtörténeti minőségében figyelmeztet: „a társadalmak egyidejűleg más és más időt élnek meg [...], a legnagyobb költő nálunk még szimbolista [volt], de a világban már új izmusok tumultusának lehet[ünk tanúi]”.

Páskándi Géza tudomásul veszi a világtendenciák különbözőségét. Az anyanyelv kulcsszerepét mindentől függetlenül, a közösség állandó együttathatójaként értelmezi, a *jogi személy* analógia alapján *nyelvi személynek* tartja. A „legdemokratikusabb nemzetkritériumként” határozza meg, sőt, közösségi attribútumnak minősíti. Logikus, hiszen „megtanulható, megszerzhető”, ráadásul „nem kirekesztő”.

Elemzéseivel a kiválasztott szövegek/művek világa „mögé hatol”, rávilágít a *tudat mögötti* értelmezésvariációk összefüggéseire. A gondolat hatalmába vetett bizalmára, alkotói etikájára vall a következetes lativusz: hová, mely részlet(ek)re irányuljon olvasóinak figyelme.

Az irodalomtörténeti geometria következményének tartja a tájélmények különbözőségét a magyar lírában. Páskándi meggyőződése, hogy a „tájak, vidékek csodálatos szellemi munkamegosztása” ugyancsak „az anyanyelv érdekében” történhetett meg. A költészetet lételemnek, „a nyelv vérének” tekinti, pedig „állandó stressz” okozója ez a „szellemi önemésztést” feltételező műfaj. Egyértelműen a közösség mindenkori érdekvédelmét szorgalmazza, illetve nyelvének védelméért száll síkra.

Komplex szemléletmódot és egyéni érveléstechnikát ötvöz alkotásaiban. Leköti olvasóinak figyelmét, empatikus beszélgetőtársuk lesz – kultúrtörténész, aki filozófus is egyben, ugyanakkor tapasztalt tanár. A szavak tagadhatatlan nagymestere Páskándi Géza, aki – bár nyelvhasználata játékos – mindig fegyelmezetten, pontos fogalomkezeléssel „adott” kulcspontokra összpontosít értekezéseiben.

Páskándi „ironikus tudásnak” nevezi a tanulmányírást. De „szűrőpróbának” is véli, többféle irodalmi „kísérlet” részének. Ez a műfaj – akár az emberi élet vagy maga az értelem – végső soron a „kিয়েয়েzés tudományává” egyszerűsödhetne, de alkotóként áthidaló megoldást lát benne, és leszögezi: „a gondolkodás expanziója más kifejezőeszközök felé”.

A Budapesti Műszaki Egyetem építészhallgatóinak tartott előadás írott változata, *A nyelvek háza* és *a házak nyelve* ikonikus bölcséleti példázat az építészettudomány, az irodalom, a líra, az emberi lélek és az élet összefüggéseiről. „A ház tehát valamilyen az Emberi Mindenség tengelyében áll. Az

emberi egyén és kisközösség léttengelyében. Az identitástudat és -érzet tengelyében. [...] nincs benne kevesebb poézis, mint amennyi építkezés van a költészetben.”

Páskándi Géza életművében gyakran visszatérő motívum az anyanyelv, akár archetípusként is számon tarthatjuk. Az *Anyanyelv vére* alábbi részletének előadása valóságos szónoki/előadói próbatét lehet. Modern iskolapélda, amelyben ötvöződik

a 20. századi szerző ars poeticája a magyar barokk nyelvi örökségével: „az anyanyelv nekünk (és kinek-kinek) több, mint ennyi és ennyi szó summája, mint nyelvművelési mozgalmak ihletője, mint művelődéstörténeti botrányok, mint közlésmód, mint kettős – ömagával kifejezett s egyben önmagáról is hírt adó – információ, mintegy egyszerre cél és eszköz, mint történelmi mozgalmak fedőneve, mint a nemzeti öntudatra

ébredés fő határköve, mint inkognitós politikum, mint fülemben jóleső bizsergés, mint szám jó íze, mint szellemem egyik lehetséges önmegvalósítási módja, mint új és új lehetősége a gondolatnak, árnyalatnak, képzelet-feszítő a végtelen limesek felé, mint »végvár« és »utolsó szalmaszál«, mint tájakat és időket megidéző sugalom, mint asszociációs bázisunk legfontosabbja (az »artikulációs bázis« képe alakított kifejezés), mint a létezés gyakori tolvajnyelve, mint a tudás zsargonja, mint a »helyi szín« dialektusa, mint az ősi varázsszavak lexikonja, mint a heti Piac és a Poézis parlagi és szent kikerülhetetlenje, mint Szentély és Vásárcsarnok...”

Kedvelt műfajainak szemléletes átértelmezésével Páskándi megkérdőjelezte a „klasszikus” (elsősorban) irodalmi definíciókat, hogy ily módon osztályozhatatlan „genre”-okat teremtsen. Miért kellett (volna) regulák vagy kategóriák közé szorítani a gondolkod(tat)ást?

A Legendád keze nem remeg zárja a kötet anyagát. Kijelentő címében az igemód, mégis felszólító értelmet nyer a teljes esszé. Inkább hatyúdal. Az olvasó is érzi/megérti: az alkotónak leltárt kellett készítenie. Naplójegyzetek? Kroki? Tőle szokatlan módon sietett, gyors ütemet diktált magának. Türelme fogytán volt, önmagával szemben is: „megmondtam – már mikor –, kisebbségből kisebbségbe jöttem”.

Tisztánlátása sürgethette, érezte elmúlni életének idejét. „Nos: ezek után már s még mi maradhat? Hogy világossá tedd: a legenda önéletrajzod maga volt, és az önéletrajz: legendád...”

Az utókorra hagyatkozott.

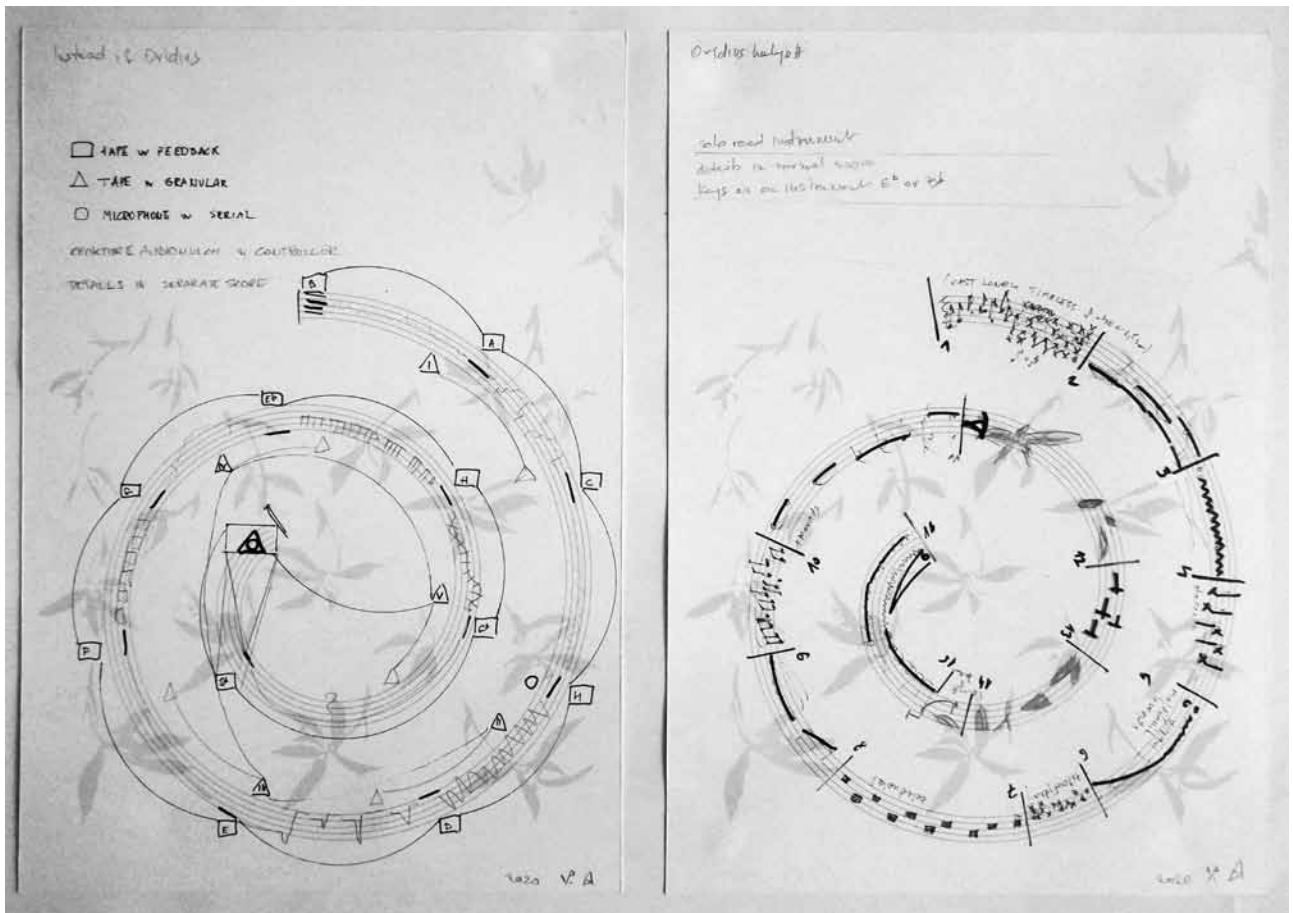

Kedves Olvasóink!

A Kortárs folyóirat aktuális száma az **Írók Boltjában**, valamint az ország fontosabb, nagyobb újságosainál minden hónapban kapható.

Az alábbi helyeken biztosan hozzájuthat:

BUDAPEST II. kerület • Széll Kálmán téri metróállomás • Budagyöngye, újságos, Szilágyi Erzsébet fasor 121. • III. kerület • Flórián üzletközpont, újságos • IV. kerület • Újpest Központ metróállomás, újságos • V. kerület • Kálvin téri metróállomás, újságos • Városház utca 3–5., újságos • Váci utca 10., újságos • VI. kerület • Nyugati téri aluljáró, újságárus • VII. kerület • Blaha Lujza téri aluljáró, újságárus • IX. kerület • Határ úti metrómegálló, újságárus • X. kerület • Árkád bevásárlóközpont, Örs Vezér tér 25/A • XI. kerület • Allee bevásárlóközpont, Október 23. utca 6–10. • XII. kerület • Déli pályaudvar metrómegálló, újságos • Hegyvidék Bevásárlóközpont, Apor Vilmos tér 11–12. • MOM Park, újságos, Alkotás utca 53. • XIV. kerület • Sugár bevásárlóközpont, újságárus, Örs vezér tér • XV. kerület • Pólus bevásárlóközpont, újságárus, Szentmihályi utca 131. • **DEBRECEN** • Cora, újságos, Kishatár utca • Csapó utca 100., újságárus • Fórum Debrecen, újságos, Csapó utca 30. • **EGER** • Széchenyi út 20. újságárus • **GYŐR** • Révai Miklós utca 4–6., újságárus • Vásár csarnok, újságárus, Herman Ottó utca 25. • Győr Plaza, újságárus, Vasvári Pál utca 1/A • **GYULA** • Béke sugárút 12., újságárus • **KAPOSVÁR** • Fő utca 23., újságárus • **KECSKEMÉT** • Március 15. utca 15., trafik • **MISKOLC** • Szinva Park bevásárlóközpont, újságárus, Bajcsy Zsilinszky út 2–4. • **NYÍREGYHÁZA** • Korzó bevásárlóközpont, újságárus, Nagy Imre tér 1. • **PÉCS** • Árkád bevásárlóközpont, újságárus, Bajcsy út 11. • **SOPRON** • Széchenyi tér 13., újságárus • **SZEGED** • Dugonics tér 1., újságárus • Árkád bevásárlóközpont, újságárus, Londoni körút 3. • **SZÉKESFEHÉRVÁR** • Alba Plaza, újságárus, Palotai út 1. • **SZOLNOK** • Pelikán bevásárlóközpont, újságos, Ady Endre utca 15. • **SZOMBATHELY** • MÁV állomás, újságárus • **TATABÁNYA** • Győri út 3., újságárus • **VÁC** • Káptalan utca 3., újságárus • **VESZPRÉM** • Kossuth utca 1., újságárus

DÓRA ATTILA, „Ovidius helyett” (grafikus kotta)

HALLGATNI ARANYT!

Online hangoskönyv

Arany János legjobb versei kiváló színészek előadásában, levelezések a korszak meghatározó személyiségeivel.

RADVÁNY

VÁC

ARANY-TÚRA

- Arany János életének legfontosabb helyszínei.
- Fotó, film- és hangfelvétel, helyszíni tudósítások.
- Interaktív térkép.

NAGYSZALONTA

HALLGATNIARANYT.HU
Hallgatni Aranyt!

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

